

Vlada Republike Srbije

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Ocena kretanja siromaštva, životnog standarda i odgovor na posledice Covid-19 pandemije

Ocena kretanja apsolutnog siromaštva

Prema [prvim podacima Republičkog zavoda za statistiku](#), u 2019. godini, kao ni u prethodnim godinama, nije došlo do povećanja stope apsolutnog siromaštva. Stopa apsolutnog siromaštva je u 2019. godini iznosila 7%, što znači da okvirno 480 hiljada lica nije u stanju da zadovolji osnovne životne potrebe. U odnosu na prethodne godine, nije došlo do statistički značajne izmene ni u povećanju ni u smanjenju stope apsolutnog siromaštva.

U odnosu na tip naselja siromaštvo ostaje učestalije u vangradskim područjima i primetne su regionalne razlike (npr. siromaštvo u Beogradskom regionu je tri puta manje zastupljeno nego u Regionu Južne i Istočne Srbije). Posmatrano prema starosnoj strukturi siromaštvo je iznadprosečno zastupljeno kod dece, mlađih i starijih od 65 godina. Posmatrano prema polu, 7,2% žena je siromašno, dok je 6,9% muškaraca u istom statusu.

Obrazovanje i status na tržištu rada najznačajniji su faktori koji utiču na siromaštvo u domaćinstvu. U domaćinstvima u kojima nosilac ima makar srednju školu, siromaštvo je 4,5 puta manje zastupljeno nego kod domaćinstava u kojima nosilac nema završenu osnovnu školu. Kada nosilac ima višu školu pojava apsolutnog siromaštva je preko 17 puta manja nego kod domaćinstava u kojima nosilac nema završenu osnovnu školu. U odnosu na 2018. godinu, procenat apsolutno siromašnih u 2019. godini je u blagom padu kod svih lica čiji se nosilac domaćinstva nalazi na tržištu rada (bilo da je nosilac domaćinstva u svojstvu samozaposlenog, zaposlenog ili nezaposlenog lica). Lica koja žive u domaćinstvima čiji je nosilac van tržišta rada (neaktivan), kao i građani/ke u domaćinstvima u kojima su nosioci penzioneri beleže veće apsolutno siromaštvo u 2019. u odnosu na 2018. godinu.

Ocena kretanja relativnog siromaštva, kretanje prihoda i zarada

Podaci Republičkog zavoda za statistiku ukazuju na smanjivanje udela lica koja su u riziku od siromaštva za 1,1 procentni poen (23,2% u 2019. godini u odnosu na 24,3% u 2018. godini), što znači da je okvirno 1,6 miliona lica u riziku od siromaštva u 2019. godini. Stopa rizika od siromaštva i socijalne isključenosti je takođe niža (31,7% u 2019. godini u odnosu na 34,3% u 2018. godi) i u nivou je pojedinih članica Evropske unije (kao što su Grčka, Bugarska i Rumunija). Prag rizika od

siromaštva¹ u 2019. godini iznosi 19.381 dinar mesečno po potrošačkoj jedinici. U istovremenom riziku od siromaštva i izrazitoj materijalnoj ugroženosti nalazi se 8,9% populacije.

Ostvareni godišnji rast medijalnog prihoda (medijalni prihod je prihod tzv. „središnjeg“ pojedinca, tj. prihod pojedinca koji deli populaciju na polovinu – polovina populacije ima prihode manje od njega, a druga polovina više prihode) prema Anketi o prihodima i uslovima života (SILC) u 2019. godini u odnosu na SILC iz 2018. godine, je čak 16,6% u nominalnom iznosu². U istom periodu, Anketa o potrošnji domaćinstava beleži rast prosečnih mesečnih prihoda u novcu i naturi za 3,8% i rast izdataka za ličnu potrošnju domaćinstava od 3,5%, nominalno. Prema podacima Ministarstva finansija, u istom periodu ostvaren je rast realnih neto zarada od 4,4%, a penzija 3,8%. U nominalnom iznosu neto zarada je u posmatranom periodu porasla 6,5%³. Podsećamo da je SILC-u uočen značajan udeo domaćinstava prvog decila kod kog se beleži nulti prihod (blizu 30% domaćinstava u prvom decilu beleži nulti dohotak, SILC 2017), kao i da su tokom ekspertske sastanaka sa stručnom zajednicom i predstavnicima Republičkog zavoda za statistiku krajem 2018. i početkom 2019. godine, najavljeni moguća unapređenja u „snimanju“ dohotka posebno domaćinstava sa veoma niskim i nultim prihodom.

Ocena kretanja broja administrativno siromašnih

Penzije i socijalni transferi (među kojima novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak) značajno utiču na smanjenje stope rizika od siromaštva. Bez socijalnih transfera stopa rizika siromaštva u 2019. godini bila bi viša za pet procentnih poena (28,3% u odnosu na 23,2%), dok bi bez socijalnih transfera i penzija stopa rizika siromaštva bila viša za dvadeset i tri procentna poena (46,6% u odnosu na 23,2%).

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, došlo je do smanjena broja porodica koje ostvaruju pravo na novčanu socijalnu pomoć (92.673 u 2019. godini, u odnosu na 98.754 u 2018. godini) i broja dece koja ostvaruju pravo na dečiji dodatak (226.289 u 2019. godini, u odnosu na 225.886 u 2018. godini). Ova dva davanja su najznačajniji vid podrške siromašnima koji se finansiraju sa nacionalnog nivoa. U narednom periodu važno je razmotriti povećanje obuhvata i iznosa socijalnih transfera radi efektivnog uticaja na smanjenje siromaštva.

Kretanje broja korisnika dečjeg dodatka i novčane socijalne pomoći

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj korisnika dečjeg dodatka (0-17 godina)	320.762	310.617	297.987	286.354	270.460	225.886	226.289
Broj korisnika novčane socijalne pomoći (domaćinstva)	106.954	107.570	105.064	106.439	104.276	98.754	92.673
Udeo korisnika dečjeg dodatka u ukupnoj populaciji dece	24,8	24,3	23,3	22,6	21,3	17,6	17,7
Udeo korisnika novčane socijalne pomoći u ukupnoj populaciji	3,7	3,7	3,6	3,6	3,5	3,3	3,1

Izvor: DevInfo, Republički zavod za statistiku

¹ Prag rizika od siromaštva (relativna linija siromaštva) predstavlja 60% medijane nacionalnog ekvivalentnog prihoda i izražava se u dinarima.

² Referentni period za prihode je 2018. godina, tako da se poređenje rasta prihoda odnosi na prihode ostvarene u 2017. i 2018. godini.

³ Prema podacima RZS, za period I-XII 2018/I-XII 2019, <https://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20191041.pdf>

Broj dece koja ostvaruju pravo na dečiji dodatak u periodu od 2013-2019. godine u apsolutnim iznosima smanjen je za preko 94 hiljade dece, a broj porodica koja ostvaruju pravo na novčanu socijalnu pomoć smanjen je za preko 14 hiljada.

Ocena kretanja osnovnih indikatora siromaštva nakon jednokratnih univerzalnih mera primenjenih tokom Covid-19 pandemije uz ocenu efekata targetiranih mera

Sa ciljem da se ispita kretanje siromaštva tokom pandemije nastale 2020. godine i stekne uvid u efekte relevantnih mera Vlade Republike Srbije na budžetske izdatke i osnovne pokazatelje siromaštva i nejednakosti, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva je pripremio procenu na osnovu analize podataka Ankete o prihodima i uslovima života (SILC 2017) i Ankete o potrošnji domaćinstava (APD 2018).

Osim efekata dve mere direktnе podrške prihodima/potrošnji lica i to (1) Uredbe o jednokratnoj isplati 100 evra svim punoletnim građanima, i (2) Odluke o dodeli 4.000 dinara svim penzionerima, istovremeno su analizirani efekti 16 targetiranih mera, sa ciljem da se uporede efekti mera kako na izdatke (procenjivani su ukupni troškovi mere), tako i na 4 osnovna indikatora siromaštva i nejednakosti (stopu rizika od siromaštva, Gini, kvintilni odnos i relativni jaz rizika od siromaštva). Efekti svake mere su praćeni i po decilima, pa je analizirano kako bi efekti mera bili distribuirani u svih 10 decila prosečnih prihoda/potrošnje. Targetirane mere se, prevashodno, odnose na davanja korisnicima novčane socijalne pomoći i korisnicima dečijeg dodatka, osobama sa invaliditetom, te dodatnu pomoć penzionerima i starijima sa niskim mesečnim primanjima i deci u porodicama sa više dece.

Jedna od ključnih sprovedenih mera bila je isplata jednokratne novčane pomoći u iznosu od 100 evra u dinarskoj protivvrednosti svim punoletnim državljanima Republike Srbije. Prema procenama Ministarstva finansija, 6.145.529 punoletnih građana je primilo ovu vrstu novčane pomoći, koja je državu „koštala“ 72,3 milijarde dinara.

Ovakva mera rezultirala je smanjenjem stope rizika od siromaštva za 1,1 procentni poen (sa 25,7 na 24,6), prema podacima SILC istraživanja za 2017. godinu. Posledično, ovakav potez se odrazio i na mere nejednakosti raspodele dohotka. Gini koeficijent, kao najčešće korišćena mera nejednakosti raspodele dohotka, se smanjio sa 37,8 na 36,3, a kvintilni odnos S80/S20 se smanjio za 1,3 (sa 9,4 na 8,1). Istovremeno, dolazi do smanjenja apsolutnog siromaštva sa 7,1% na 4% (prema podacima APD iz 2018, uz prepostavku da je sav primljeni iznos pomoći usmeren na potrošnju, što je u najsrimašnjem decilu realna prepostavka).

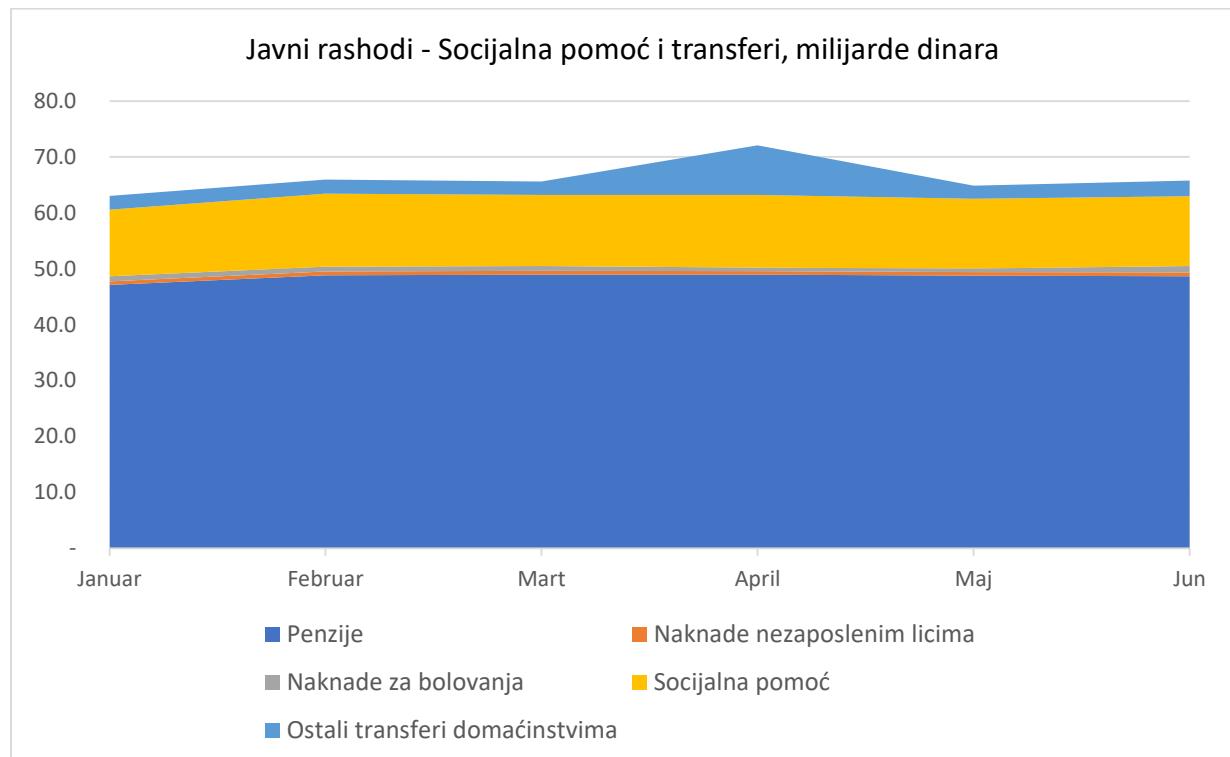
Analize na osnovu postojećih podataka dodatno pokazuju da su se isti ili slični efekti na osnovne pokazatelje životnog standarda mogli postići i uz značajno manje budžetske rashode, uz primenu targetiranih mera. Uvećanje novčane socijalne pomoći i/ili dečijeg dodatka od 20% postojećim korisnicima u periodu trajanja vanrednog stanja (3 meseca) nije dovoljno za značajnije efekte na siromaštvo i nejednakost ni prema konceptu apsolutnog, ni prema konceptu relativnog siromaštva. Veoma niski iznosi davanja, daleko ispod linije apsolutnog, kao i relativnog praga siromaštva, uz mali broj korisnika, potvrđuje ovakve nalaze i ukazuje na potrebu za povećanjem iznosa davanja i proširenjem obima korisnika u cilju optimalne zaštite ugroženih kroz socijalne transfere.

Ocena kretanja rashoda namenjenih zaštiti najugroženijih tokom Covid-19 pandemije

Prema podacima Ministarstva finansija, tokom trajanja vanrednog stanja i pandemije izazvane Covid-19 virusom, nije bilo rasta izdataka u kategoriji *socijalna pomoć*. Mesečni rashodi u prvih šest meseci 2020. godine su u proseku bili stabilni i iznosili oko 12,6 milijardi dinara. Jedina

rashodna stavka u okviru grupe rashoda „*socijalna pomoć i transferi stanovništvu*“ koja je imala karakteristike senzitivnosti na krizu jeste „ostali transferi stanovništvu“ koja je u aprilu 2020. godine uvećana za preko šest milijardi dinara, u odnosu na prosečne mesečne vrednosti u prvih šest meseci 2020. godine⁴.

U višegodišnjem trendu, zabrinjava kretanje visine rashoda u okviru kategorije *socijalna pomoć*. Smanjenje udela ove kategorije u BDP-u je stabilno, tako da je sa 3,9% BDP koliko je učešće ove kategorije iznosilo u 2015. godini, u 2019. godini ovo učešće svega 3,1%.

Izvor: Ministarstvo finansija, Bilten javnih finansijskih

⁴ Prema podacima Ministarstva finansija, Bilten javnih finansijskih, avgust 2020. godine